

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 321

KUR'ÂN'A GÖRE MEKKE'DE SINIFSAI YAPI

Hekim TAY

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cd. Uğurlu İş Merkezi No: 97/24
Tel: 0 312. 341 00 02 İskitler/ANKARA
(Sertifika no: 14721)

1. Baskı: Ekim 2019

ISBN: 978-605-7570-64-2

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KUR'ÂN'A GÖRE
MEKKE'DE SINIFSAI YAPI

Hekim TAY

Ankara 2019

Hekim TAY

1981 yılında Tatvan/Bitlis'te doğdu. 1999'da Eskişehir Deliklitaş İmam Hatip Lisesi, 2006'da Çukurova İlahiyat Fakültesi ve 2013'te Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri'nden (Tefsir/Birleşik Doktora) mezun oldu. Bir süre Diyanet İşleri Başkanlığı taşra teşkilatında imam-hatip olarak çalıştı. 2013'te Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'ne Araştırma Görevlisi, 2014'te aynı fakülteye Dr. Öğrt. Üyesi olarak atandı. Halen aynı fakültede çalışmalarına devam etmektedir.

İthaf

Anne ve Babama...

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
GİRİŞ	9
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	9
2. ARAŞTIRMANIN METODU	12
3. SOSYAL TABAKALAŞMA	18
3.1. Sosyal Tabakalaşma Teorileri	25
3.1.1. Karl Marx'a Göre Sosyal Tabakalaşma	25
3.1.2. Max Weber'e Göre Sosyal Tabakalaşma	27
3.2. İki Teorinin Karşılaştırılması	30
3.3. Teoriler Bağlamında Araştırma Hedeflerimiz	31

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM ÖNCESİ MEKKE TOPLUMU

1. MEKKE'NİN FİZİKİ YAPISI	37
2. MEKKE'DE ETNİK YAPI	47
3. MEKKE'DE DİNÎ İNANÇLAR	53
4. MEKKE'DE SİYASÎ OTORİTE	62
5. MEKKE'DE İKTİSADÎ FAALİYETLER	74
6. MEKKE'DE SOSYAL HAYAT	83

İKİNCİ BÖLÜM

MEKKİ AYETLERDE MEKKE TOPLUMUNA İŞARET EDEN

SOSYAL TABAKA KAVRAMLARI

1. ÜST TABAKA KAVRAMLARININ TAHLİLİ	101
1.1. Mele' Kavramının Tahlihi	103
1.2. Mütref Kavramının Tahlihi	119
1.3. Ekâbir Kavramının Tahlihi	128
1.4. İstekber Kavramının Tahlihi	139
1.5. Reculin Mine'l-Karyeteyni'l'azîm İfadesinin Tahlihi	143
2. ALT TABAKA KAVRAMLARININ TAHLİLİ	145
2.1. Alt Tabakayı Niteleyen Genel Kavramlar	145

2.1.1. Du'afâ' Kavramının Tahlili -----	145
2.1.2. Erâzil Kavramının Tahlili -----	155
2.2. Alt Tabakayı Niteleyen Özel Kavramlar -----	163
2.2.1. Yetîm Kavramının Tahlili -----	163
2.2.2. Fekku Rakabe-Meleket Eymân-Abd Kavramlarının Tahlili ----	170
2.2.3. Miskîn Kavramının Tahlili -----	181
2.2.4. Sâil-Mahrûm Kavramlarının Tahlili -----	189

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEKKÎ AYETLERDE MEKKE ÜST TABAKASININ DAVRANIŞLARI

1. ÜST TABAKANIN DİNÎ DAVRANIŞLARI -----	195
1.1. Üst Tabakanın Tevhid İncancına Karşı Davranışları -----	196
1.2. Üst Tabakanın Risâlete Karşı Davranışları -----	205
1.3. Üst Tabakanın Ahiret İncancına Karşı Davranışları -----	219
2. ÜST TABAKANIN SOSYAL DAVRANIŞLARI -----	224
2.1. Üst Tabakanın Müslümanlar ile İlişkileri -----	225
2.1.1. Tebliği Karşısında Alt ve Üst Tabaka -----	225
2.1.2. Üst Tabakanın Alt Tabaka ile Konumunu Kıyaslaması -----	228
2.1.3. Üst Tabakanın Ayrıcalık Talepleri ve Zayıf Müslümanların Ko- vulmasını İstemesi -----	233
2.2. Üst Tabakanın Davet Sürecinde Kötü Davranışları -----	237
2.2.1. Davet Sürecinde Üst Tabakanın Baskıları -----	237
2.2.2. Üst Tabakanın Müslümanlara Karşı Büyükleme -----	256
2.2.3. Üst Tabakanın Müslümanlar ile Alay Etmesi -----	268
3. ÜST TABAKANIN İKTİSADÎ DAVRANIŞLARI -----	274
3.1. Üst Tabakada Mal Sevgesi ve Servet İhtirası -----	275
3.2. Servet Sahibi Üst Tabakanın Azgınlığı -----	286
3.3. Servet Sahibi Üst Tabakanın Soyo-Ekonomik Sorumluluklarını Yeri- ne Getirmemesi -----	296
3.4. Dünya ve Ahiret Dengesi -----	313
SONUÇ/DEĞERLENDİRME -----	319
KAYNAKÇA -----	325

ÖN SÖZ

İslam kültür tarihinde temel araştırma alanlarından biri Kur'ân'ı anlamaya yönelik tefsir faaliyetleridir. İlahî vahyin ilk muhatapları ayetleri anlamada sıkıntı yaşamadıkları için tefsire pek ihtiyaç duymadılar. Zaten anlayamadıkları ayetleri Hz. Peygamber'e (s.a.v) sorma imkânları da vardı. Sahabeye dayandırılan tefsir rivayetlerinin az olması söylediklerimizi desteklemektedir. Sonraki dönemlerde tefsir mahiyetindeki rivayetlerin göreceli olarak arttığını görebiliyoruz. Bu durum Ku'ân'ın tefsirine duyulan ihtiyaç ile yakından ilgilidir. Zira İslam'ın gelişmesi, farklı kültür ve milletler ile tanışması ve bunları kendi bünyesinde toplaması, ayetlerin tefsirine duyulan ihtiyacı arttırdı. Artık tefsir ilmi metodolojik olarak şekillenmeye başladı. Bu alanda müstakil eserler verildi. Ayetlerin tefsiri için müfessirin bilmesi gereken ilimler ve çerçevesi belirlendi. Özellikle nüzûl zamanından uzaklaştıkça müfessirin bilmesi gereken ilimlerin sayısının da artması dikkat çekicidir. Bunun birden çok nedeni sıralanabilir. Ancak burada ifade etmek istediğimiz, zamanın ilerlemesine bağlı olarak müfessirin bilmesi gereken ilimlerin sayısının artması, entelektüel bikrimin ilerlemesine bağlı olarak yeni ilmî sahalara ihdas edilmesiyle yakından ilgili olduğudur. İlmî alanda elde edilen tecrübelerin ayetlerin anlaşılmasına katkı sağladığı geçmişten beri kabul edilen bir gerçektir. Özellikle Kur'ân'a anlam zenginliği katan müteşabih ayetlerin geniş anlam yelpazesi her dönemdeki araştırmacıları cezbetmiştir.

Modern dönemin ilim dallarından biri olan Sosyoloji genel anlamda toplumu inceler. Temel araştırma konularından biri de insanlar arasında eşitsizliğin göstergesi olan statüye dayanan “Sosyal Tabakalaşma”dır. Sınıfsal yapı ve buna bağlı olarak eşitsizlik her dönemde temel sosyal problem olarak görünmektedir. Bununla ilgili ilim çevreleri pek çok teori üretti ve bu çalışmalar hala devam etmektedir. Teorisyenlerin mutabık oldukları nokta geçmişten beri toplumda sosyal tabakalaşmanın var olduğu gerçeğidir.

Kur'ân, Mekke toplumu ile güçlü bağlar kuran bir söylemle nâzil oldu. Ayetlerin muhatap toplumla kurduğu bu ilişki bütün kesimleri ihtiva ediyordu. Toplumu ilgilendiren dinî, siyasî, iktisadî, kültürel vs. pek çok konu ayetlere yansiyordu. Bu gerçeklerden hareketle tefsir ilmi disiplini çerçevesinde ayetlere yansıyan Mekke toplumunun sosyal tabakaları ve davranışlarını araştırma konusu yapmak istiyoruz. Âlimlerimizin bıraktığı ilmî mirastan nasipdar olmak en büyük bahtiyar kaynağımız olacaktır.

Araştırmama danışman olma lütfünü gösteren, engin hoşgörü ve tecrübelerinden yararlandığım muhterem Prof. Dr. Hâlis Albayrak'a en derin saygılarımı sunarım. Yine aydınlatıcı fikirleri ile bana yol gösteren Prof. Dr. Nahide Bozkurt ve Prof. Dr. Ahmed Nedim Serinsu'ya şükranlarımı arz ederim. Ayrıca çalışmayı okuma zahmetine katlanıp, yapıcı eleştiriler ile katkıda bulunan muhterem büyüğüm Ahmet Düzce'ye ve özet metnin çevirisi için nazik yardımlarından dolayı Doç. Dr. Esra Gözeler'e teşekkürü borç bilirim.

Gayret bizden, muvaffakiyet Allah'tandır.

Hekim TAY

Tatvan/ Eylül 2019